

підтримку. Регулярне навчання з психологічної грамотності та підтримки психічного здоров'я допомагає підвищувати рівень обізнаності та запобігати емоційному вигоранню.

Крім того, важливим завданням є розробка чітких, але водночас гнучких алгоритмів дій в екстремальних умовах – від кризових комунікацій до планів евакуації чи дистанційного навчання. Наявність зрозумілих правил зменшує відчуття хаосу й непередбачуваності, що є одним із головних джерел стресу. Таким чином, лише у поєднанні індивідуальних стратегій та системної підтримки можливо досягти справжньої стресостійкості педагогів, яка стає не тільки особистісним ресурсом, а й гарантією стабільності освітнього процесу загалом.

Отже, стресостійкість педагога в умовах професійної невизначеності є комплексним психологічним утворенням, що спирається на внутрішні ресурси (когнітивну гнучкість, локус контролю, сенсотворення) та підтримується зовнішніми факторами (професійна спільнота, адміністративна підтримка, розвинені комунікації). Це не вроджена риса, а динамічна навичка, яку можна і потрібно розвивати. Інвестиції в психологічний добробут та стійкість вчителів сьогодні – це найнадійніша інвестиція в стабільність, якість і майбутнє всієї освітньої системи України, адже саме стійкий вчитель здатний виховати стійке покоління.

## **СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ**

Петренко І.В. (ORCID ID: 0000-0002-5900-0852)

**Анотація.** У матеріалах доповіді розглянуто соціально-психологічні умови демократизації освітнього процесу в умовах воєнного часу. Обґрунтовано, що демократизація освіти розглядається не лише як педагогічна інновація, а як

важливий соціально-психологічний ресурс збереження суспільної єдності, підтримки психологічної стійкості та розвитку громадянської відповідальності. Виокремлено ключові чинники, які зумовлюють ефективність демократичних процесів у просторі освіти: партнерська взаємодія; забезпечення психологічної безпеки та емоційного добробуту; інклюзивність і рівний доступ до освіти; залучення учнів, педагогів і батьків до спільного прийняття рішень. Наголошено на ролі освітнього середовища як простору соціально-психологічної підтримки, що сприяє конструктивній міжособистісній взаємодії, формуванню почуття довіри, безпеки та соціальної інтеграції в умовах війни. Підкреслено необхідність системного моніторингу соціально-психологічного клімату в закладах освіти з метою забезпечення результативності демократичних змін. Зроблено висновок, що демократизація освітніх процесів у воєнний час є стратегічною умовою розвитку особистості й суспільства та одним із ключових механізмів захисту демократичних цінностей нашої країни.

**Ключові слова:** демократизація освіти; соціально-психологічні умови демократизації освіти; партнерська взаємодія; критерії оцінки партнерської взаємодії; психологічна безпека; психологічна стійкість.

Складний період воєнних випробувань, який переживає сьогодні наша країна, визначає особливу соціально-політичну ситуацію, у якій освіта виконує не лише традиційну функцію навчання та виховання нового покоління, але й стає важливим чинником підтримки стабільності, психологічної рівноваги та громадянської згуртованості. В умовах воєнного часу демократизація освітніх процесів набуває двоїстого значення. З одного боку, це – продовження реалізації реформи Нової української школи, спрямованої на формування демократичної культури та свідомого громадянства. З іншого – це засіб збереження соціальної цілісності суспільства, формування психологічної стійкості та протидії деструктивним впливам війни.

Демократизація освіти сьогодні розглядається як системний процес, що поєднує впровадження демократичних цінностей і принципів у повсякденну практику навчання й виховання. Вона передбачає утвердження таких засад, як

рівність, відкритість, діалог, повага до особистості та співробітництво. У воєнних умовах ці принципи виступають своєрідним ресурсом для подолання стресу, соціальної дезадаптації та формування відчуття безпеки й довіри.

Одним із ключових соціально-психологічних чинників демократизації освітніх процесів виступає партнерська взаємодія між усіма суб'єктами освітнього простору – учнями, педагогами, батьками, адміністрацією та громадою. Партнерство у сфері освіти ґрунтується на принципах рівноправного діалогу, взаємоповаги, довіри і колективної відповідальності [3, 4].

У кризових обставинах партнерська взаємодія виконує ще й функцію психологічної підтримки, оскільки сприяє взаєморозумінню, зменшенню конфліктності та пошуку спільних рішень. Таке співробітництво дозволяє не лише підвищити якість освітнього процесу, але й забезпечити розвиток автономії, самореалізації особистості, що є критично важливим для молодого покоління, яке зростає у воєнних умовах.

В умовах війни забезпечення емоційно безпечного освітнього середовища стає стратегічним завданням. Психологічна безпека виступає основою для ефективного навчання та виховання, адже лише за умов довіри й підтримки можливий розвиток особистості. Це включає створення атмосфери відкритості, толерантності, взаємоповаги, а також розвиток навичок ненасильницького спілкування та конструктивного розв'язання конфліктів [1, 2].

Особливої актуальності набуває робота з формування емоційного інтелекту, самоповаги та позитивної самооцінки в учнів. Педагоги мають відігравати роль не лише викладачів, але й наставників, які підтримують і надихають, а не лише контролюють. У цьому контексті демократизація освітніх процесів виступає практичним інструментом забезпечення соціально-психологічного добробуту дітей та дорослих.

У воєнний час значно зростає потреба в інклюзивності та рівному доступі до освіти. Війна поставила перед українською системою освіти нові виклики, пов'язані з вимушеним переселенням, руйнуванням шкіл, перебуванням учнів і вчителів у різних регіонах або навіть країнах. Освітнє середовище має

адаптуватися до цих обставин, забезпечуючи індивідуальний підхід та врахування особливих потреб кожної дитини. Демократизація в цьому контексті означає створення таких умов, за яких усі учасники освітнього процесу мають рівні можливості для навчання, незалежно від соціального статусу, місця проживання чи особливостей психофізичного розвитку. Це сприятиме соціальній інтеграції, зменшенню почуття ізольованості й формуванню в освітньому середовищі підтримуючої спільноти.

Ще одним важливим аспектом демократизації освіти в умовах воєнного часу є залучення учнів, батьків і педагогів до прийняття рішень. Це створює у них відчуття причетності до важливих процесів, підвищує рівень відповідальності та готовності до колективної дії у кризових ситуаціях. Самоврядування в школах, спільне планування навчального процесу та зворотний зв'язок між учасниками освітнього простору стають не лише педагогічними, але й соціально-психологічними практиками підтримки демократії.

Для забезпечення результативності демократичних змін важливою умовою стає моніторинг соціально-психологічного клімату в закладах освіти. Це дає змогу своєчасно виявляти проблеми, оцінювати рівень задоволеності учасників освітнім середовищем та вживати необхідних заходів для підтримки його гуманістичного і демократичного характеру. Серед критеріїв такого моніторингу варто виокремити: рівень суб'єктності учасників освітнього процесу; здатність до самовираження та критичного мислення; результативність міжособистісної взаємодії; рівень психологічного добробуту; ступінь участі у прийнятті рішень.

Отже, соціально-психологічні умови демократизації освіти у воєнний час охоплюють партнерську взаємодію, психологічну безпеку, інклюзивність, рівний доступ, емоційний добробут і активну участь заінтересованих осіб у прийнятті рішень. Їхнє забезпечення є запорукою не лише якісного функціонування освітньої системи, але й формування покоління свідомих громадян, здатних діяти на засадах свободи, рівності та солідарності. У воєнний час демократизація освітніх процесів стає не просто педагогічним завданням, а

національним пріоритетом, адже вона сприяє згуртованості суспільства, формуванню психологічної стійкості та захисту демократичних цінностей, які є основою існування сучасної України.

#### Список використаних джерел

1. Мельник А., Петренко І. Стратегії взаємодії сім'ї і школи у поствоєнний період : методичні рекомендації. Кропивницький, 2024. 50 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744604>
2. Нова українська школа: соціально-психологічні технології підтримки : практичний посібник. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 162 с.
3. Підвищення ролі сім'ї як стейкхолдера освіти : навчально-методичний посібник. Кропивницький, 2024. 197 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744706>
4. Сім'я як носій громадської думки щодо розвитку освіти у поствоєнному суспільстві : практичний посібник. Київ, 2024. 182 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744602>

## ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНИХ РЕСУРСІВ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Петровська Т.В (ORCID ID: 0000-0003-3936-1965)

**Анотація.** У статті розглядаються теоретичні й практичні аспекти психолого-педагогічного супроводу розвитку особистісних ресурсів студентів у контексті освітніх трансформацій, зумовлених пандемією COVID-19, війною в Україні та глобальною цифровізацією. Показано, що сучасний студент перебуває в умовах високої невизначеності, що вимагає від нього мобілізації психологічних ресурсів – стресостійкості, адаптивності, саморегуляції, смисложиттєвих орієнтацій. Проаналізовано можливості психолого-педагогічного супроводу як системи підтримки особистісного розвитку. Запропоновано стратегії та напрями роботи зі студентами в умовах освітніх змін.

**Ключові слова:** психолого-педагогічний супровід, особистісні ресурси, студенти, освітні трансформації, адаптація, стресостійкість, війна, цифровізація.